

Kulturminner i norsk kraftforsyning

Eier du et kulturminne?

Er anlegget ditt blant de utvalgte i temaplanene? Hvordan skal du i så fall gå fram med nye planer som innebærer endringer eller rivning?

NVE har av OED fått et ansvar for å kartlegge de viktigste kulturminnene innenfor vassdrags- og energisektoren. I løpet av de siste 10 årene har vi derfor utarbeidet fire temaplaner over anlegg med høy kulturminneverdi: Kulturminner i norsk kraftproduksjon (27 kraftverk), Kraftoverføringens kulturminner (24 ledninger og 19 trafoer), Kulturminner i vassdrag (62 forbygninger og kanaler) og Dammer som kulturminner (95 dammer). Temaplanene kan lastes ned her: www.nve.no/museum eller bestilles fra NVE. Oversikten skal sikre prioriteringer, helhetlige vurderinger og godt begrunnet ressursbruk. Mange anlegg som ikke er del av temaplanene kan også ha høy verneverdi. Utvalget vil derfor bli revidert i samarbeid med kulturminneforvaltningen for å sikre best mulig forutsigbarhet for eierne.

Det er viktig at kulturminnehensyn kommer tidlig inn i sakene og før detaljerte planer utarbeides. På denne måten kan man unngå unødvendige runder for å omarbeide planene. Initiativ fra eierne til å utrede alternativer og konsekvenser

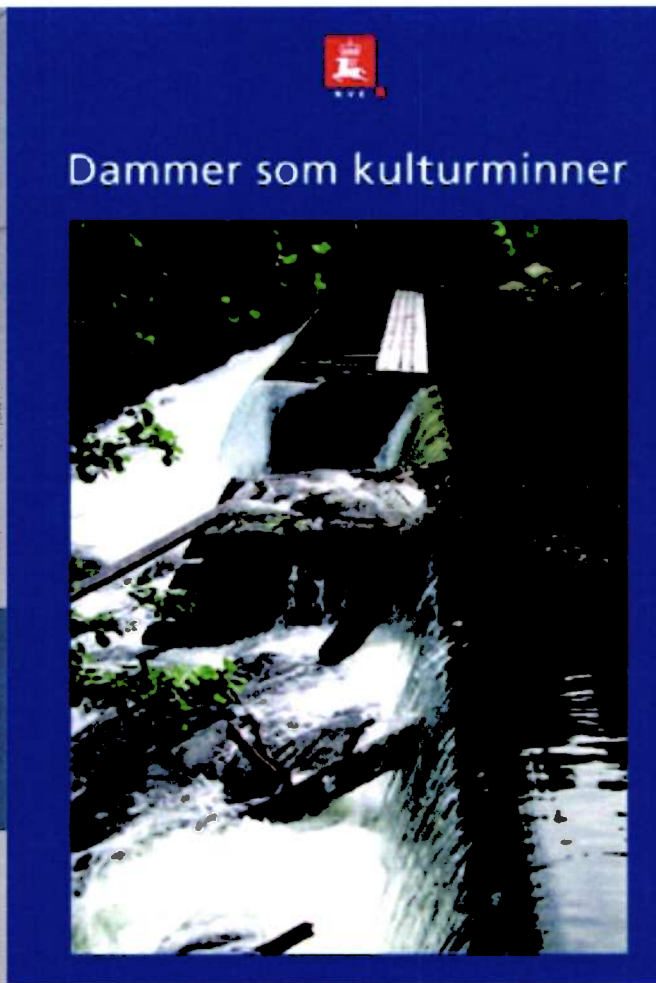
tidlig i prosessen vil bidra til dette. Fylkeskommunen eller kommunen kan også ha gjort en verdivurdering av ditt anlegg, og inkludert det i en regional eller kommunal kulturminneplan. Dette er også nyttig informasjon i søknadssammenheng.

Gjennom sektoransvaret har NVE ansvaret for å sikre at hensynet til kulturminner og kulturmiljøer blir tatt vare på. Et virkemiddel som kan brukes er å sette vilkår i konsesjoner for å ivareta allmenne interesser, deriblant kulturminneverdier. Eventuelle vilkår kan omfatte:

- Tilpasning av tiltak, for eksempel i forhold til utforming og materialbruk.
- Kulturminnefaglig dokumentasjon av anlegg eller deler av anlegg som skal fjernes med historikk, bilder og beskrivelser, såkalt arkivmessig bevaring.
- Bevaring av deler av et anlegg som skal fjernes, for eksempel elementer av kraftledninger, rørledninger eller trallebaner.

Kraftoverføringens kulturminner

Dammer som kulturminner

"Tekniske og industrielle kulturminner er en type kulturminner som det har vært en økende oppmerksomhet rundt, og de representerer bygninger og anlegg som har betydd mye for mange. Det er behov for å legge større vekt på arbeidet med å ta vare på denne typen kulturminner."
St. meld. nr 35 (2012-2013) Framtid med fotfeste.

NVEs kulturminneplan - 2015

De fire temaplanene skal nå settes sammen til en kulturminneplan. Hensikten er å utarbeide et nyttig verktøy for NVEs saksbehandlere, anleggenes eiere og kulturminneforvaltningen. Den nye planen vil se de utvalgte objektene i sammenheng og gi en bedre region- og fylkesvis oversikt.

I arbeidet med planen vektlegges forutsigbarhet for eierne. NVE holder derfor møter med kulturminneforvaltningen i de forskjellige fylkeskommunene for blant annet å diskutere samarbeidsformer og utvalget. I planen skal NVEs og kulturminneforvaltningens virkemidler tydeliggjøres, og den skal inneholde rutiner og retningslinjer for saksbehandling og samarbeid, samt praktisk informasjon til eierne.

Samtidig vil også de utvalgte anleggene bli lagt inn i den nasjonale kulturminnedatabasen Askeladden, samt i den åpne publikumsversjonen Kulturminnesøk, med informasjon og kartfesting. Dette vil sikre tilgjengeligheten for

alle involverte parter. NVE har også laget en egen kartløsning med lenker til informasjon om hvert av objektene: <http://gis3.nve.no/link/?link=kulturminner>

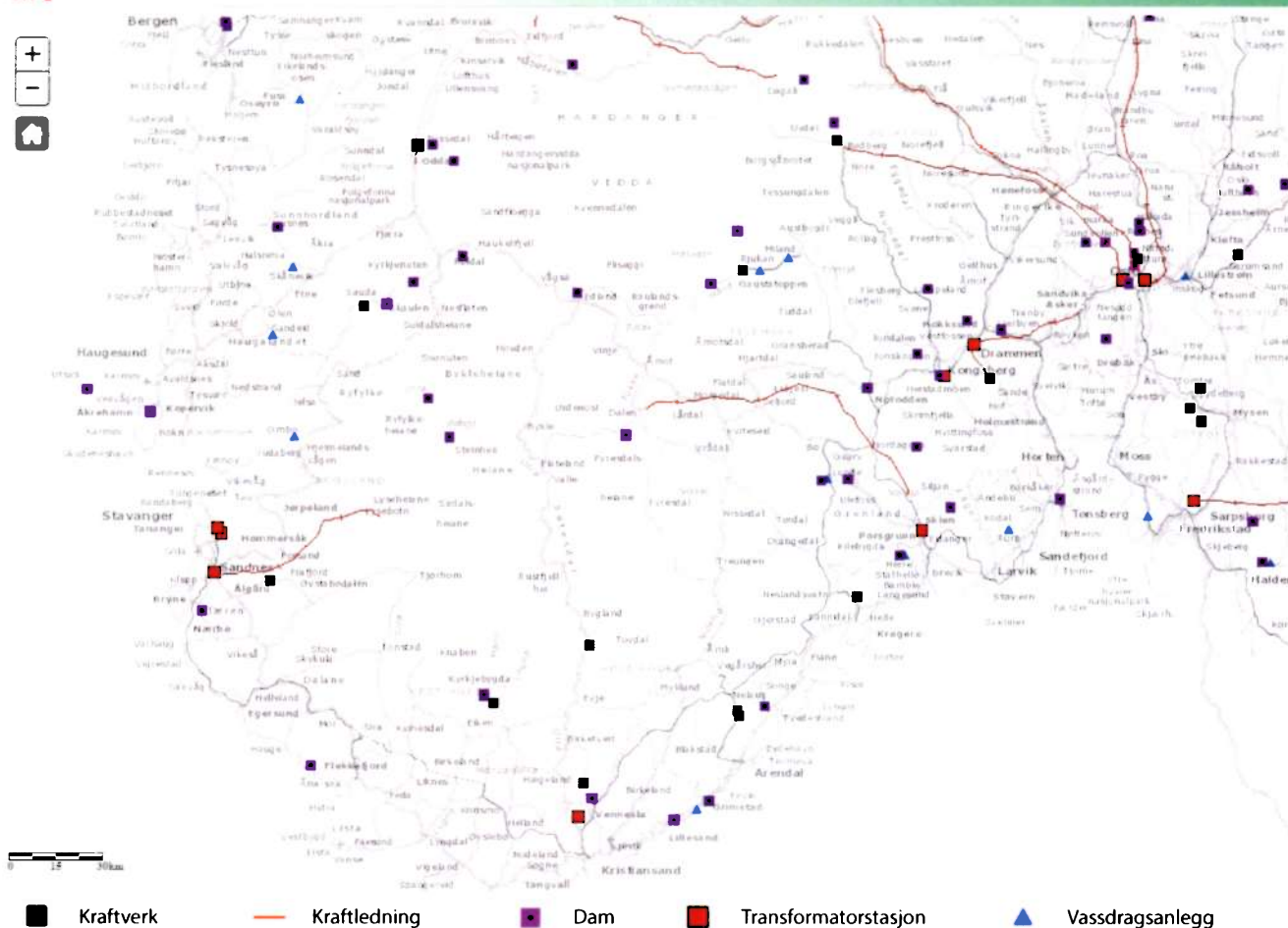
Region Sør – først ut

NVEs Region Sør består av fylkene Buskerud, Telemark, Vestfold, Aust-Agder, Vest-Agder og Rogaland. I arbeidet med kulturminneplanen har NVE møtt kulturminneforvaltningen i samtlige av regionens fylkeskommuner. Hensikten med møtene har vært å informere om NVEs sektoransvar og de utvalgte anleggene, få innspill til utvalget av sektorens kulturminner i de forskjellige fylkene og diskutere samarbeidsformer med mål om økt forutsigbarhet for eierne.

Av NVEs 227 utvalgte anlegg befinner 67 seg i de seks fylkene som utgjør Region Sør. Se kartet fra NVEs egen kartløsning på neste side for en oversikt. Noen av objektene er fredet etter kulturminneloven. Dette gjelder Skollenborg trafo og Kongens dam i Buskerud, samt Myrens dam som omfattes av kulturmiljøfredningen på Tinfos i Telemark. I tillegg er det flere objekter som er, eller snart vil bli, foreslått fredet. Statkraft har i sin landsverneplan foreslått fredning av kraftverkene Hakavik (Buskerud), Dalsfos (Telemark) og Sauda III (Rogaland). Vrangfoss dam, som er del av Telemarkskanalen, og gamle Vemork kraftverk på Rjukan med Skarsfosdammen vil også snart bli foreslått fredet av Telemark fylkeskommune.

NVEs utvalgte kulturminner

NVEs utvalgte kulturminner i Region Sør

Kulturmiljøfredningen på Tinfos og det omsøkte UNESCO-området på Rjukan-Notodden omfatter ellers flere av sektorens kulturminner. Riksantikvaren har forvaltningsansvaret for fredete anlegg i statlig eie, mens fylkeskommunene forvalter de øvrige fredete anleggene.

Begrepsforklaringer:

Sektoransvar

Prinsippet om sektoransvar på miljøfeltet ble fastsatt gjennom St.meld. nr. 46 (1988–89) Miljø og utvikling og i St.meld. nr. 58 (1996–97) Miljøvernpolitikk for en bærekraftig utvikling. Videre heter det i St. meld. nr. 16 (2004 – 2005) Leve med kulturminner at statlige myndigheter har ansvaret for å sikre at hensynet til kulturminner og kulturmiljøer blir tatt vare på i deres virksomhet, og at sektorene har ansvaret for myndighetsutøvelse og relevante virkemidler. OED har delegert hovedansvaret for vassdrags- og energisektorens kulturminner til NVE. Sektormålene i OEDs miljøhandlingsplan fra 1999 inkluderer å sikre at olje- og energisektorens kulturminner og kulturmiljøer ivaretas og forvaltes på en faglig forsvarlig måte.

Kulturminneverdi

Verdi som tillegges et kulturminne. Kulturminneforvaltningen, eiere, brukere eller andre kan vurdere kulturminnets verdi på ulike måter, og verdivurderingen kan endres over tid. Forvaltningen deler gjerne verdiene inn i tre

grupper: kunnskapsverdier, opplevelsesverdier og bruksverdier. I tillegg blir kulturminnet vurdert til å være av nasjonal, regional eller lokal verdi.

Fredning

En fredning er den strengeste form for vern av kulturminner. Det innebærer at inngrep og endringer må godkjennes av myndighetene. Fredning av kulturminner kan kun skje etter kulturminneloven eller svalbardmiljøloven. Riksantikvaren er fredningsmyndighet.

Vern/bevaring

Vern og bevaring brukes som samlebegreper om ulike tiltak for å ivareta kulturminner, enten ved lov (eks kulturminneloven eller plan- og bygningsloven) eller ved andre virkemidler som verneplaner, listeføring, økonomiske tilskudd eller andre avtaler.

Verneverdig/bevaringsverdig

Et verneverdig eller bevaringsverdig kulturminne er et kulturminne som har gjennomgått en kulturminnefaglig vurdering og er identifisert som verneverdig. Dette betyr ikke nødvendigvis at anlegget har en formell vernestatus. Det er derfor viktig at eiere og utøvende myndighet er oppmerksomme på kulturminnet. Dette gjelder de fleste av anleggene i NVEs temaplaner.

Listeført kulturminne

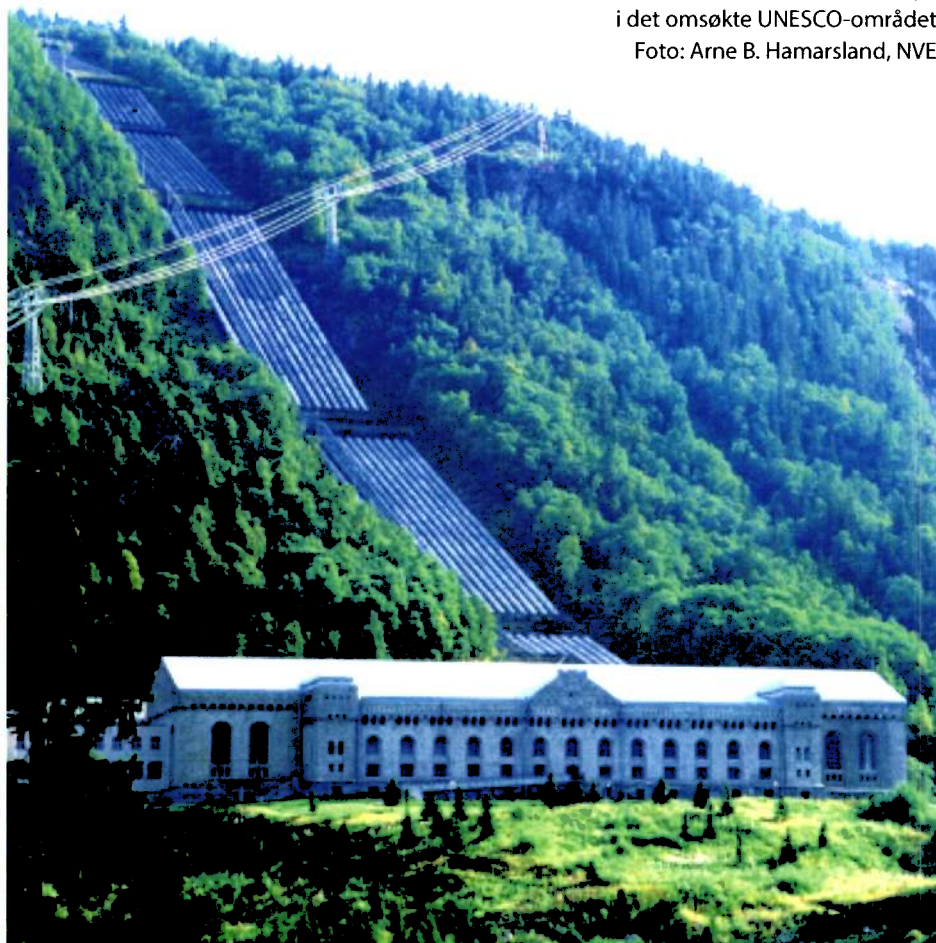
Et kulturminne som etter en kulturminnefaglig vurdering er identifisert som verneverdig og oppført på en liste over objekter som skal forvaltes på en nærmere definert måte. Både kulturminner med og uten formelt vern kan være listeførte. Eksempler er Landsverneplanenes verneklasse 2, Gul liste fra Byantikvaren i Oslo og NVEs utvalgte anlegg.

Kulturminnefaglig dokumentasjon

Dokumentasjon er en arkivmessig form for bevaring, der man – gjennom historiske kilder, beskrivelser, tegninger, kart, bilder, intervjuer etc. – på best mulig måte forsøker å ivareta et anleggs kulturminneverdier. Dette er særlig aktuelt for teknisk-industrielle kulturminner, som ofte omfatter bygninger og anlegg av en slik dimensjon at de kan være vanskelige å bevare fysisk. I tillegg er tekniske kulturminner dynamiske og endres regelmessig som følge av sikkerhetskrav og nødvendige utskiftninger og oppgraderinger.

Definisjoner hentet fra:

<http://www.riksantikvaren.no/Norsk/Veiledning/Ordforklaringer>

Vemork kraftverk fra 1911 inngår i det omsøkte UNESCO-området.
Foto: Arne B. Hamarsland, NVE.

Norges
vassdrags- og
energidirektorat

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) er et direktorat under Olje- og energidepartementet.

NVE har ansvar for å forvalte Norges vann- og energiresurser. NVE ivaretar også de statlige forvaltningsopp-gavene innen skredforebygging.

NVE skal sikre en helhetlig og miljøvennlig forvaltning av vassdragene, fremme en effektiv kraftomsetning og kostnadseffektive energisystemer og bidra til en effektiv energibruk.

NVE har en sentral rolle i beredskapen mot flom og skred- og vassdragsulykker og leder den nasjonale kraftforsyningsberedskapen.

NVE er engasjert i FoU og internasjonalt samarbeid innen sine fagområder. NVE er nasjonal fag-institusjon for hydrologi.

Hovedkontor ¹

Middelthunsgt. 29
Postboks 5091 Maj, 0301 Oslo
Telefon: 09575
Telefaks: 22 95 90 00
Internett: www.nve.no

Regionkontorer

Region Midt-Norge (RM) ²

Trekanten, Vestre Rosten 81,
7075 Tiller Tlf: 09575,
Faks: 72 89 65 51
E-post: rm@nve.no

Region Nord (RN) ³

Kongensgate 14-18
8514 Narvik Tlf: 09575
Faks: 76 92 33 51
E-post: rn@nve.no

Region Sør (RS) ⁴

Anton Jenssens gt. 7
Postboks 2124, 3103 Tønsberg
Tlf: 09575,
Faks: 33 37 23 05
E-post: rs@nve.no

Region Vest (RV) ⁵

Naustdalsvn. 1b,
Postboks 53, 6801 Førde
Tlf: 09575,
Faks: 57 83 36 51
E-post: rv@nve.no

Region Øst (RØ) ⁶

Vangsveien 73,
Postboks 4223,
2307 Hamar
Tlf: 09575,
Faks: 62 53 63 51
E-post: ro@nve.no

